Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi vesihuoltolain muuttamisesta (HE 40/2025 vp)

Perustuslakivaliokunta, 4.9.2025

Lainsäädäntöneuvos Vilja Klemola, maa- ja metsätalousministeriö

Vesihuoltolaista lyhyesti

- Vesihuoltolaki (119/2001) on tullut voimaan vuonna 2001
- Laissa säädetään erityisesti
  - Kunnan vesihuollon järjestämiseen ja kehittämiseen liittyvistä tehtävistä
  - Vesihuoltolaitoksen vesihuollosta huolehtimiseen ja taloudenpitoon liittyvistä tehtävistä
  - Vesihuoltolaitoksen ja sen asiakkaan välisestä suhteesta
- Lisäksi vesihuoltoon liittyvää sääntelyä on muun muassa terveydensuojelulaissa (763/1994), ympäristönsuojelulaissa (527/2014) ja vesilaissa (587/2011)

Vesihuoltolakimuutosten tausta

Taustalla

- Orpon hallitusohjelma (6.6): Vesihuollon toiminta turvataan ja vesivarat pidetään kansallisissa käsissä
- Eduskunnan Vesi on meidän -päätös (EK 26/2021 vp – KAA 2/2020 vp)
- Kansallisen vesihuoltouudistuksen ohjelma (Maa- ja metsätalousministeriön julkaisuja 2021:7)

HE 40/2025 vp: hallitus pitää suotavana, että perustuslakivaliokunta antaisi esityksestä lausunnon, koska siihen sisältyy perustuslain 121 ja 124 §:ien osalta uudenlaisia tulkintakysymyksiä

Vesihuoltolakiin esitettyjä muutoksia

- Kunnallisen omistuksen säilyttäminen vesihuollossa (uusi 4 c–e §)
- Vesihuoltolaitosten julkiset hallintotehtävät (PL 124 §)
- Vesihuoltolaitoksen määritelmän muutos (3 §)
- Toiminta-alueet (7, 8, 8 a ja 8 b §) ja liittämisvelvollisuuden (10 ja 11 §) muutokset
- Lain suunnittelujärjestelmän muutokset
- Muita päivityksiä ja tarkennuksia

Valtiosääntöoikeudellinen arvio

- Esityksellä pyritään edistämään vesihuollon toimintavarmuutta ja vesihuoltolaitosten toimintaedellytyksiä myös tulevaisuudessa, ja sitä kautta esityksellä osaltaan turvataan ja edistetään perustuslain 7 (oikeus elämään) ja 19 §:n (oikeus sosiaaliturvaan) mukaisia oikeuksia
  - Perustuslain 7 ja 19 §:ien on katsottu olevan ne keskeiset perusoikeudet, jotka Suomen perusoikeusjärjestelmässä ilmentävät ihmisoikeutta veteen ja sanitaatioon
- Esityksen säätämisjärjestysosiossa esitykseen sisältyviä säännöksiä on tarkasteltu perustuslain 6 §:n (yhdenvertaisuus), 10 §:n (yksityiselämän suoja), 12 §:n (sananvapaus ja julkisuus), 15 §:n (omaisuudensuoja), 18 §:n (elinkeinovapaus), 121 §:n (kunnallinen itsehallinto) ja 124 §:n (hallintotehtävän antaminen muulle kuin viranomaiselle) valossa
  - Lisäksi asetuksenantovaltuuksia on tarkasteltu perustuslain 80 §:n näkökulmasta

Vesihuoltolain uudistaminen

Vesi on Meidän

Vesihuollon myyntikielto turvaa veden kaikille.

Maa- ja metsätalousministeriö

Kunta ei saa myydä vesihuollon omistustaan yksityisille toimijoille.

Säädös
- takaa huoltovarmuuden
- varmistaa julkisen määräysvallan
- turvaa vedensaannin
- ehkäisee kielteisiä ympäristövaikutuksia

Myyntikielto koskee kuntien

- ✕ vesihuolto-laitoksia
- ✕ tukkuvesihuolto-laitoksia
- ✕ vesihuolto-omaisuutta

Vesihuollon kustannukset katetaan asiakasmaksuilla.

Vesihuolto-osuuskunnat ovat mahdollisia jatkossakin.

Kunnallisen omistuksen säilyttäminen vesihuollossa (4 c–e §)

- Eduskunnan päätös KAA 2/2020 vp, MmVM 11/2021 vp, EK 26/2021 vp
- Laissa säädettäisiin että:
  - Kunta ei saisi luopua vesihuoltoon kohdistuvasta omistuksestaan
  - Lain voimaantulon jälkeen saisi perustaa vain kokonaan kunnan omistuksessa olevia vesihuoltolaitoksia ja tukkuvesihuoltolaitoksia sekä asiakasomisteisia vesihuolto-osuuskuntia
  - Kokonaan kunnan omistuksessa tai kunnan määräysvallassa olevan laitoksen vesihuolto-omaisuus tulisi säilyttää laitoksen omistuksessa, uusi vesihuolto-omaisuus laitoksen omistamaa
  - Kunnalla olisi etuosto-oikeus alueellaan sijaitsevan vesihuoltolaitoksen, tukkuvesihuoltolaitoksen tai vesihuolto-omaisuuden myyntitilanteessa
  - Lain voimaantulon jälkeen perustetun asiakasomisteisen vesihuolto-osuuskunnan tai sen vesihuolto-omaisuuden saisi myydä vain kunnalle, kunnan omistuksessa olevalle laitokselle tai toiselle asiakasomisteiselle vesihuolto-osuuskunnalle

Vesihuoltolain uudistaminen

Vesi on Meidän

Jatkossa kunnat eivät saa luopua vesihuollon omistuksestaan.

Maa- ja metsätalousministeriö

Ensimmäinen

yksimielisenä ja neljäs koskaan hyväksytty kansalaisaloite.

Vesihuollon toiminta turvataan ja vesivarat pidetään kansallisissa käsissä.

Suomessa on yhteensä

1134

vesihuoltolaitosta 309 kunnassa

Keskitetyn vesihuollon järjestämisvastuu on aina kunnilla. Tämä on osa huoltovarmuutta.

Osuuskuntatoiminta on jatkossakin mahdollista. Muita uusia yksityisiä vesihuoltolaitoksia ei voida enää perustaa.

Kunnilla on etuosto-oikeus nykyisten yksityisten vesihuoltolaitosten kaupoissa.

Myyntikielto ja säätämisjärjestyskysymykset

- Kunnille 4 c §:ssä säädettäväksi ehdotettu vesihuollon omistuksen myyntikielto on uudenlainen rajoitus kunnalliseen itsehallintoon (PL 121 §)
  - Perustuslakivaliokunnan ratkaisukäytäntö ei suoraan anna tulkintaan vastauksia
  - Esityksessä katsotaan, että esitetty ratkaisu jättää kunnille kunnallisen itsehallinnon edellyttämän riittävän taloudellisen ja hallinnollisen liikkumavaran
  - Kyseessä ei arvioida olevan uusi tehtävä kunnille, vaan olemassa olevan tehtävän (vesihuollon kehittämis- ja järjestämisvastuu) täsmentäminen → ehdotettu sääntelyratkaisu ei synnyttäisi valtiolle rahoitusvastuuta
- Esityksessä arvioidaan sääntelykokonaisuutta myös omaisuudensuojan (PL 15 §) ja elinkeinovapauden (PL 18 §) kannalta
  - Omaisuudensuojan rajoitukset kohdistuvat niihin yksityisiin omistajiin, joita vesihuoltosektorilla nykyisin on, ja niille arvioidaan löytyvän riittävät perusteet
  - Elinkeinovapauden rajoituksia arvioidaan ainoastaan niiltä osin, kun kyse vesihuollosta, jossa ei julkista hallintotehtävää, rajoitukselle katsotaan olevan riittävät perusteet

PL 124 §: vesihuoltolaitosten julkiset hallintotehtävät

- Kun vesihuoltolaki annettiin, tavoitteena oli, että kaikki vesihuollosta tehtävät sopimukset ja perittävät maksut määräytyisivät jatkossa yksityisoikeudellisin perustein
  - HE 85/2000 ei tarkastele vesihuoltolaitosten asemaa perustuslain 124 §:n kannalta
- Oikeusministeriön lausuntopalaute: tulisi tarkastella vesihuoltolaitosten asemaa PL 124 §:n kannalta
  - Tulkinta: vesihuoltolaitokset hoitavat julkista hallintotehtävää kunnan vahvistamalla toiminta-alueella huolehtiessaan vesihuollosta
    - Kunta siirtää tehtävän laitokselle lain nojalla toiminta-aluepäätöksellä
- Vesihuoltolaitokset eivät käytä julkista valtaa, vaan laitosten julkinen hallintotehtävä (= 9 §:n mukainen vesihuollosta huolehtiminen toiminta-alueella) on tosiasiallista hallintotoimintaa

  → Rikosoikeudellinen virkavastuu ulotetaan julkista hallintotehtävää hoitavaan vesihuoltolaitoksen henkilöstöön pois lukien asiakasomisteiset vesihuolto-osuuskunnat (9 §)
    - Asiakasomisteiset vesihuolto-osuuskunnat rajattaisiin rikosoikeudellisen virkavastuun ulkopuolelle toiminnan erityislaatuisuuden ja -luonteisuuden vuoksi

  → Vesihuoltolaitoksen julkisen hallintotehtävän hoitoon kunnan vahvistamalla toiminta-alueella sovellettaisiin jatkossa hallinnon yleislakeja niiden sisältämien säännösten mukaisesti
- Voimassa olevan lain mukaisesti vesihuoltolaitoksen ja sen asiakkaan välinen suhde säilyisi yksityisoikeudellisena, ja vesihuoltolaitoksilla olisi jatkossakin yksityisoikeudellisia toimivaltuuksia, joihin sisältyy yksityisen vallan käyttöä

Muita esityksessä tunnistettuja säätämisjärjestyskysymyksiä

- Julkisuus (PL 12 §)
  - Vesihuoltolaitoksen varautumissuunnitelma kokonaan salassa pidettäväksi (15 a §) myös viranomaisen hallussa
- Yhdenvertaisuus (PL 6 §)
  - Esityksellä tehtäisiin muutoksia kiinteistöjen vesihuoltolaitoksen verkostoon liittämisvelvollisuuteen ja tuotaisiin lakiin uusi, kiinteistönomistajan/haltijan henkilökohtaisiin olosuhteisiin perustuva vapautusmahdollisuus (11 §)

  →Säännökset nykyisen yhteiskuntakehityksen vaatimia eivätkä aiheuta mielivaltaisia erotteluja tai kohtuuttomia eroja henkilöiden välille
- Yksityiselämän ja henkilötietojen suoja (PL 10 §)
  - Valvontaviranomaisten tiedonsaanti- sekä tarkastusoikeutta koskevat säännökset (35 a §), joissa huomioitu perustuslakivaliokunnan aikaisemmat kannanotot

Kiitos!